

Beata Więzowska-Czepiel

dr, Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego

ORCID: 0000-0002-0869-6562

Sztuczna inteligencja w arbitrażu – AI w roli arbitra?

Wprowadzenie

Rozwiązywanie sporów jest niewątpliwie jedną z dziedzin, w której sztuczna inteligencja (skrót: SI, ang. *artificial intelligence*, AI)¹ będzie miała duże znaczenie. Wśród szerokiego spektrum możliwości wykorzystania AI w arbitrażu, materię budzącą największe kontrowersje stanowi zagadnienie możliwości

¹ Nie istnieje jednolita, powszechnie przyjęta definicja sztucznej inteligencji. W komunikacie do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiej, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego oraz Komitetu Regionów *Sztuczna inteligencja dla Europy* (COM(2018) 237 final, Bruksela, 25.04.2018, s. 1, <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2018/PL/COM-2018-237-F1-PL-MAIN-PART-1.PDF> [dostęp: 19.09.2020]) Komisja Europejska wskazała, że „[...] termin sztuczna inteligencja odnosi się do systemów, które wykazują inteligentne zachowanie dzięki analizie otoczenia i podejmowaniu działań – do pewnego stopnia autonomicznie – w celu osiągnięcia konkretnych celów. Systemy SI mogą być oparte na oprogramowaniu, działając w świecie wirtualnym (np. asystenci głosowi, oprogramowanie do analizy obrazu, wyszukiwarki, systemy rozpoznawania mowy i twarzy), lub mogą być wbudowane w urządzenia (np. zaawansowane roboty, samochody autonomiczne, drony lub aplikacje internetu rzeczy)”. Definicja ta została doprecyzowana przez niezależną grupę ekspertów wysokiego szczebla ds. sztucznej inteligencji, powołaną przez Komisję Europejską, w Wytocznych w zakresie etyki dotyczącej godnej zaufania sztucznej inteligencji (Bruksela 2019, s. 48, https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/plmrep/COMMITTEES/JURI/DV/2019/11-06/Ethics-guidelines-AI_PL.pdf [dostęp: 19.09.2020]): „Systemy sztucznej inteligencji (SI) to oprogramowania komputerowe (i ewentualnie również sprzęt komputerowy) stworzone przez człowieka, które, biorąc pod uwagę złożony cel, działają w wymiarze fizycznym lub cyfrowym poprzez postrzeganie ich otoczenia dzięki gromadzeniu danych, interpretacji zebranych ustrukturyzowanych lub nieustrukturyzowanych danych, rozumowaniu na podstawie wiedzy lub przetwarzaniu informacji pochodzących z tych danych oraz podejmowaniu decyzji w sprawie najlepszych działań, które należy podjąć w celu osiągnięcia określonego celu. Systemy SI mogą wykorzystywać symboliczne reguły albo uczyć się modelu numerycznego, a także dostosowywać swoje zachowanie, analizując wpływ ich poprzednich działań na otoczenie”.

zastąpienia nią człowieka w roli arbitra². Niniejsze opracowanie jest drugim z cyklu artykułów³ analizujących rolę sztucznej inteligencji w arbitrażu przy rozstrzygnięciu sporu w świetle obowiązujących regulacji arbitrażowych poprzez identyfikację barier prawnych w tym zakresie. Punktem odniesienia jest polski porządek prawny, ujęty w konwencjach międzynarodowych, których Polska jest stroną, oraz zgodnie z Kodeksem postępowania cywilnego⁴, zestawiony z rozwiązaniami funkcjonującymi w wybranych państwach.

Sztuczna inteligencja w roli arbitra. Wymogi dotyczące osoby arbitra

Perspektywa dotycząca możliwości zastąpienia człowieka przez sztuczną inteligencję w roli arbitra może *prima facie* wydawać się bardziej realna i bliższa niż w przypadku sędziów sądów państwowych. Arbitraż jest prywatną metodą rozstrzygnięcia sporów cywilnoprawnych, opartą na autonomii woli stron. Autonomia ta przejawia się w wielu kwestiach dotyczących arbitrażu, począwszy od samej decyzji stron o poddaniu sporu pod rozstrzygnięcie sądu polubownego, przez wybór reguł postępowania, po dobór arbitrów, którzy rozstrzygną spór. Jest to sytuacja diametralnie inna od tej, jaka ma miejsce w sądownictwie państwowym, gdzie strony nie mają żadnego wpływu na wybór sędziego. Skoro strony decydują o wyborze arbitrów, nasuwa się pytanie, dlaczego nie mogłyby podjąć decyzji o powierzeniu mandatu arbitra AI zamiast człowiekowi?

Ograniczeniem dopuszczalności przejęcia przez sztuczną inteligencję roli arbitrów może być obowiązujące prawo arbitrażowe. Konwencje międzynarodowe w dziedzinie arbitrażu nie odnoszą się bezpośrednio do tej problematyki, co – mając na uwadze, że w okresie ich sporządzania nie przewidywano jeszcze możliwości wyrokowania przez AI – jest zrozumiałe⁵. Jednak ani

² W pełni zautomatyzowany system AI, który miałby zastąpić człowieka, musiałby wykonywać pełne spektrum zadań związanych z prowadzeniem postępowania arbitrażowego, począwszy od procesu przyjęcia sprawy, w tym m.in. prowadzenie rozpraw czy posiedzeń, przeprowadzanie postępowania dowodowego, dokonywanie analiz prawnych i faktycznych, wydanie wyroku, czy sporządzenie uzasadnienia. O ile już na obecnym etapie rozwoju sztucznej inteligencji możliwe jest wsparcie człowieka przy niektórych z wymienionych czynności, póki co nie istnieje system, który mógłby przejąć całość zadań należących do arbitra. Por. H. Eidenmueller, F. Varesis, *What is an Arbitration? Artificial Intelligence and the Vanishing Human Arbitrator*, SSRN, 15.07.2020, s. 16–17, <https://ssrn.com/abstract=3629145> [dostęp: 19.09.2020]. Nie oznacza to jednak, że taki system nie może powstać we – wcale nie tak odległej – przyszłości.

³ Pierwszy z artykułów *Sztuczna inteligencja w arbitrażu – wsparcie dla arbitrów w procesie podejmowania decyzji*, ukazał się w: „Studia Prawnicze” 2019, nr 2, s. 57–65.

⁴ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, Dz.U. z 1964, nr 43, poz. 296 ze zm.

⁵ Por. Ch. Sim, *Will Artificial Intelligence Take over Arbitration?*, „Asian Journal of International Arbitration” 2018, Vol. 14, No. 1, s. 3.

Konwencja nowojorska o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń arbitrażowych⁶, ani też Konwencja europejska o międzynarodowym arbitrażu handlowym⁷ nie zawierają żadnych postanowień, które wprost przesądzałyby o konieczności sprawowania roli arbitra przez człowieka⁸.

⁶ Konwencja o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń arbitrażowych, sporządzona w Nowym Jorku dnia 10 czerwca 1958 r., Dz.U. z 1962, nr 9, poz. 41.

⁷ Konwencja europejska o międzynarodowym arbitrażu handlowym, sporządzona w Genewie dnia 21 kwietnia 1961 r., Dz.U. z 1964, nr 40 poz. 270.

⁸ Artykuł I ust. 2 Konwencji nowojorskiej wskazuje, że przez określenie „orzeczenie arbitrażowe” należy rozumieć „[...] nie tylko orzeczenia wydawane przez arbitrow powołanych dla odnośnej sprawy, ale również orzeczenia wydawane przez stałe instytucje arbitrażowe, którym się strony poddały”. Według art. 1 ust. 2 lit. b) Konwencji europejskiej termin „arbitraż» oznacza rozpoznawanie sporów tak przez arbitrow, mianowanych dla każdej oddzielnej sprawy (arbitraż *ad hoc*), jak i przez stałe instytucje arbitrażowe”. Wspomniane konwencje nie przesądzają natomiast o tym, kto może sprawować funkcję arbitra. Należy jednak zaznaczyć, że funkcjonowanie autonomicznego systemu sztucznej inteligencji w roli arbitra, powiązane jest z zagadnieniem przyznania AI podmiotowości prawnej. Zob. H. Eidenmueller, F. Varesis, *op. cit.*, s. 21–22. W UE propozycja rozważenia wprowadzenia nowej formy podmiotowości – osoby elektronicznej do systemów prawnych państw członkowskich została przedstawiona w Rezolucji Parlamentu Europejskiego z dnia 16 lutego 2017 r. zawierającej zalecenia dla Komisji w sprawie przepisów prawa cywilnego dotyczących robotyki (2015/2103[INL]), Dz. Urz. UE C 252/239, 18.7.2018. Punkt 59 lit. f) rezolucji zawiera wezwanie do Komisji, aby „przeprowadzając oceny skutków swych przyszłych instrumentów prawnych – zbadała, przeanalizowała i rozważyła konsekwencje wszystkich możliwych rozwiązań prawnych [...]” dotyczących nadania „robotom specjalnego statusu prawnego w perspektywie długoterminowej, aby przynajmniej najbardziej rozwiniętym robotom autonomicznym można było nadać status osób elektronicznych odpowiedzialnych za naprawianie wszelkich szkód, jakie mogłyby wyrządzić, oraz ewentualne stosowanie osobowości elektronicznej w przypadkach podejmowania przez roboty autonomicznych decyzji lub ich niezależnych interakcji z osobami trzecimi”. Kwestia zapewnienia systemom oprogramowania sztucznej inteligencji osobowości prawnej została zarzucona w późniejszych dokumentach. Por. np. Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 20 października 2020 r. zawierająca zalecenia dla Komisji w sprawie ram aspektów etycznych sztucznej inteligencji, robotyki i powiązanych z nimi technologii (2020/2012[INL]), https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2020-0275_PL.html; Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 20 października 2020 r. z zaleceniami dla Komisji w sprawie systemu odpowiedzialności cywilnej za sztuczną inteligencję (2020/2014[INL]), https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2020-0276_PL.html; Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 20 października 2020 r. w sprawie praw własności intelektualnej w dziedzinie rozwoju technologii sztucznej inteligencji (2020/2015[INI]), https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2020-0277_PL.pdf [dostęp: 18.11.2020]. Odnośnie do problematyki podmiotowości prawej sztucznej inteligencji w literaturze zob. np. M. Jankowska, *Podmiotowość prawna sztucznej inteligencji?*, [w:] *O czym mówią prawnicy, mówiąc o podmiotowości*, red. A. Bielska-Brodziak, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2015, s. 171–196; M. Rojszczak, *Prawne aspekty systemów sztucznej inteligencji – zarys problemu*, [w:] *Sztuczna inteligencja, blockchain, cyberbezpieczeństwo oraz dane osobowe. Zagadnienia wybrane*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, J. Gołaczyński, D. Szostek, C.H. Beck, Warszawa 2019, s. 1–22; M. Uliasz, *Sztuczna inteligencja jako sztuczna osoba prawna*, [w:] *Sztuczna inteligencja, blockchain..., op. cit.*, s. 23–37; A. Chłopecki, *Sztuczna inteligencja – szkice prawnicze i futurologiczne*, C.H. Beck, Warszawa 2018, s. 113–116.

Ustawodawstwa arbitrażowe poszczególnych państw nie zawierają postanowień, które *expressis verbis* poruszałyby kwestię możliwości przyznania sztucznej inteligencji statusu arbitra. W niektórych porządkach prawnych taka ewentualność jest wykluczona ze względu na szczególne wymogi stawiane wobec arbitrów, takie jak wymóg pełnienia funkcji arbitra przez osobę fizyczną, czy konieczność posiadania przez niego zdolności do czynności prawnych. Artykuł 1450 francuskiego Kodeksu postępowania cywilnego stanowi, że „misja arbitra może być wykonywana wyłącznie przez osobę fizyczną, w pełni korzystającą ze swoich praw”⁹. Zgodnie z art. 13 hiszpańskiej ustawy 60/2003 o arbitrażu¹⁰ osoby fizyczne, które w pełni korzystają ze swoich praw obywatelskich, mogą być arbitrami, jeżeli nie zostały pozbawione prawa do wykonywania swojego zawodu. Z kolei § 6 ust. 1 słowackiej ustawy 244/2002 o arbitrażu¹¹ przewiduje, że „arbitrem może być każda osoba fizyczna uzgodniona przez strony, jeżeli jest pełnoletnia, ma pełną zdolność do czynności prawnych i cieszy się nieposzlakowaną opinią, chyba że przepis szczególny lub niniejsza ustawa stanowią inaczej”.

Istnieją jednak krajowe porządki prawne, które nie zawierają podobnych ograniczeń. Są to ustawodawstwa, które w ślad za ustawą modelową UNCITRAL¹² nie wprowadzają definicji arbitra¹³, a tym samym pozostawiają kwestię wyrokowania przez AI otwartą. Do tej grupy systemów prawnych należą np. Niemcy, Austria, a także Korea¹⁴.

⁹ Code de procédure civile, Légifrance, <https://www.legifrance.gouv.fr/download/pdf/legiOrKali?id=LEGITEXT000006070716.pdf&size=786,7%20Ko&pathToFile=/LEGI/TEXT/00/00/06/07/07/16/LEGITEXT000006070716/LEGITEXT000006070716.pdf&title=Code%20de%20proc%C3%A9dure%20civile> [dostęp: 19.09.2020]. Artykuł 1450 znajduje się w księdze IV, tytule I, rozdziale II franc. k.p.c., regulującym krajowe postępowania arbitrażowe. Przepis ten nie ma zastosowania w arbitrażu międzynarodowym.

¹⁰ Ley 60/2003, de 23 de diciembre, de Arbitraje, BOE-A-2003, <https://www.boe.es/eli/es/l/2003/12/23/60/con> [dostęp: 19.09.2020].

¹¹ Zákon z 3. apríla 2002 o rozhodcovskom konaní, Zákon č. 244/2002 Z. z <https://www.zakony-preludi.sk/zz/2002-244> [dostęp: 19.09.2020].

¹² *Model Law on International Commercial Arbitration* – dokument przyjęty przez Komisję Organizacji Narodów Zjednoczonych do Spraw Międzynarodowego Prawa Handlowego w dniu 21 czerwca 1985 r., przyjęty i zarekomendowany państwom członkowskim w dniu 11 grudnia 1985 r. przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych, zmieniony w 2006 r.

¹³ Zob. W. Maxwell, G. Vannieuwenhuyse, *Robots Replacing Arbitrators: Smart Contract Arbitration*, „ICC Dispute Resolution Bulletin” 2018, Issue 1, s. 31. Aczkolwiek w ustawie modelowej UNCITRAL można doszukiwać się postanowień, które w sposób pośredni ograniczają możliwość sprawowania funkcji arbitra przez SI. Przykładowo: art. 11 ust. 1 ustawy modelowej odnosi się do właściwości, którą posiadać może jedynie człowiek, tj. narodowości arbitra. Por. Ch. Sim, *op. cit.*, s. 3.

¹⁴ Koreańska ustawa o arbitrażu w art. 3 ust. 3 „definiuje «trybunał arbitrażowy» jako «jednego arbitra lub grupę arbitrów prowadzących postępowanie arbitrażowe i wydających wyrok arbi-

Polska zalicza się do grupy państw, które wyraźnie przewidują, że funkcję arbitra może pełnić wyłącznie osoba fizyczna. Zgodnie z art. 1170 § 1 k.p.c. „arbitrem może być osoba fizyczna bez względu na obywatelstwo, mająca pełną zdolność do czynności prawnych”. Przepis ten ma charakter bezwzględnie obowiązujący i określa minimalne wymagania co do osoby arbitra, które muszą być zachowane w każdym postępowaniu arbitrażowym z miejscem postępowania w Polsce¹⁵. Naruszenie wymogów zawartych w art. 1170 § 1 k.p.c. stanowi podstawę do uchylenia wyroku sądu polubownego w oparciu o okoliczność wymienioną w art. 1206 § 1 pkt 4 k.p.c., tj. niezachowanie „wymagań co do składu sądu polubownego lub podstawowych zasad postępowania przed tym sądem, wynikających z ustawy lub określonych przez strony”¹⁶. Jest to podstawa, której sąd powszechny nie może uwzględnić z urzędu, a jedynie na wniosek strony¹⁷. Jeżeli jednak potraktować przewidziany w art. 1170 § 1 k.p.c. wymóg, że arbiter może być wyłącznie osobą fizyczną, jako podstawową zasadę polskiego porządku prawnego, co nie jest wykluczone (o czym poniżej), wydanie wyroku przez SI w roli arbitra, mogłoby być podstawą do uchylenia wyroku sądu polubownego w oparciu o art. 1206 § 2 pkt 2 k.p.c., tj. sprzeczność wyroku sądu polubownego z podstawowymi zasadami porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej. Powyższą podstawę uchylenia, określaną jako klauzulę porządku publicznego¹⁸, sąd ma obowiązek wziąć pod uwagę z urzędu.

W razie niezaskarżenia wyroku sądu polubownego do sądu powszechnego, zastanowienia wymaga, czy wyrok wydany przez sztuczną inteligencję mógłby zostać wykonany. W przypadku krajowych orzeczeń arbitrażowych brak jest analogicznej do art. 1206 § 1 pkt 4 k.p.c. podstawy odmowy uznania albo stwierdzenia wykonalności wyroku sądu polubownego. Art. 1214 § 3 k.p.c. przewiduje jedynie dwie podstawy odmowy uznania albo stwierdzenia wykonalności wyroku sądu polubownego lub ugody przed nim zawartej, którymi są: brak zdatności arbitrażowej sporu i sprzeczność z podstawowymi za-

trażowy»”. Zob. P. Billiet, F. Nordlund, *A new beginning – artificial intelligence and arbitration*, „Korean Arbitration Review” 2018, Issue 9, s. 27.

¹⁵ Por. R. Flejszar, *Arbiter – sędzia z wyboru*, „ADR. Arbitraż i Mediacje” 2010, nr 4, s. 8–9.

¹⁶ W literaturze podkreśla się, że przez „wymagania co do składu sądu polubownego” należy rozumieć m.in. ustawowe kwalifikacje podmiotowe do pełnienia funkcji arbitra, wynikające z art. 1170 k.p.c. Zob. R. Uliasz, *Kwalifikacje podmiotowe arbitrów i mediatorów*, „ADR. Arbitraż i Mediacje” 2014, nr 4, s. 75; M. Łaszczuk, J. Szpara, *Postępowania postarbitrażowe*, [w:] *System Prawa Handlowego. Arbitraż handlowy*, t. 8, red. A. Szumański, wyd. 2, C.H. Beck, Warszawa 2015, s. 712.

¹⁷ Ze względu na bezwzględnie obowiązujący charakter przepisu art. 1170 k.p.c. należy uznać, że zarzut ten nie podlega prekluzji zgodnie z art. 1193 k.p.c., a zatem nawet mimo jego niepodniesienia w postępowaniu arbitrażowym, będzie można go zgłosić dopiero w postępowaniu w sprawie o uchylenie wyroku sądu polubownego.

¹⁸ Jest to określenie ustawowe.

sadami porządku prawnego RP. Jedynie przyjęcie, że uznanie lub wykonanie wyroku sądu polubownego wydanego z udziałem AI w roli arbitra lub ugody przed nim zawartej byłoby sprzeczne z podstawowymi zasadami porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej, mogłoby uzasadniać odmowę przymusowego wykonania tego wyroku w Polsce, przy założeniu, że żadna ze stron nie wniosłaby do sądu państwowego skargi o jego uchylenie.

W związku z tym należy rozważyć, czy zasada rozstrzygania sporu w arbitrażu przez osobę fizyczną stanowi podstawową zasadę polskiego porządku prawnego.

Klauzula porządku publicznego służy ochronie porządku prawnego państwa, w którym orzeczenie nie pochodzące od jego własnego organu sądowego ma odnieść skutek prawny¹⁹. Przez podstawowe zasady porządku prawnego stanowiące podstawę oceny wyroku sądu arbitrażowego należy rozumieć normy konstytucyjne oraz naczelne normy w poszczególnych dziedzinach prawa²⁰. W ramach zasad porządku publicznego wyodrębnia się materialnoprawny oraz procesowy porządek publiczny²¹. Ten ostatni przejawia się w kontroli prawidłowości postępowania, które doprowadziło do wydania wyroku arbitrażowego, a tym samym może potencjalnie obejmować również kwestię wydania wyroku przez arbitra będącego w istocie programem komputerowym²². Klauzula porządku publicznego jest klauzulą generalną²³, stąd

¹⁹ Ł. Błaszczak, M. Ludwik, *Sądownictwo polubowne (arbitraż)*, C.H. Beck, Warszawa 2007, s. 281.

²⁰ Zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28.4.2000 r., II CKN 267/00, OSNC 2000 nr 11, poz. 203; Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3.9.2009 r., I CSK 53/09, OSNC-ZD 2010, nr A, poz. 25 oraz Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 4.12.2015 r., I CSK 26/15, LEX nr 1968430.

²¹ Por. T. Ereciński, K. Weitz, *Sąd arbitrażowy*, LexisNexis, Warszawa 2008, s. 399.

²² Należy jednak odnotować, że w literaturze istnieje również pogląd, zgodnie z którym klauzula porządku publicznego zaczyna się tam, gdzie kończy się działanie innych podstaw odmowy wykonania orzeczenia arbitrażowego czy jego uchylenia, w szczególności tych uwzględnianych na wniosek strony. M. Pilich, *Klauzula porządku publicznego w postępowaniu o uznanie i wykonanie zagranicznego orzeczenia arbitrażowego*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2003, z. 1, s. 176 i n. Powyższe stanowisko ogranicza procesowe znaczenie klauzuli porządku publicznego wyłącznie do kwestii, które nie są objęte zakresem innych podstaw. Krytycznie wobec tego stanowiska odnoszą się M. Łaszczuk, J. Szpara, *op. cit.*, s. 725. Podnoszą oni, że klauzula porządku publicznego obejmuje wszystkie te przyczyny uchylenia lub odmowy uznania albo stwierdzenia wykonalności, które mają charakter najpoważniejszy – na tyle, że uzasadnia to wzięcie ich pod uwagę z urzędu, choćby nie powołała się na nie strona. Na gruncie Konwencji nowojorskiej pogląd, że brak możliwości odmowy wykonania orzeczenia na podstawie art. V ust. 1 lit. d) Konwencji nie ma wpływu na dopuszczalność ewentualnego zastosowania art. V ust. 2 lit. b) Konwencji prezentuje J.A. van den Berg, *The New York Arbitration Convention of 1958*, T.M.C. Asser Institute, Haga 1981, s. 331.

²³ W wyroku z dnia z 16.02.2011 r., II CSK 425/10, LEX nr 1027168, SN stwierdził, że „klauzula *ordre public* [*public policy*] jest klauzulą generalną i jako taka jest pojęciowo otwarta, a wyjaśnienie jej treści pozostawione jest sądowi orzekającemu w danej sprawie”.

proces konkretyzacji jej treści należy do organu stosującego prawo, tj. sądu państwowego orzekającego w postępowaniu postarbitrażowym²⁴. Pojęcie porządku publicznego jest przy tym zmienne w czasie i ewoluuje wraz ze zmianą kontekstów: politycznego, społecznego, kulturowego i ekonomicznego. O ile obecnie uznanie, że zasada rozstrzygania sporu w arbitrażu przez osobę fizyczną stanowi podstawową zasadę polskiego porządku prawnego pozostaje kwestią otwartą, o tyle nie jest wykluczone, że za kilkanaście, być może kilkadziesiąt lat, wobec upowszechnienia sztucznej inteligencji i przejmowania przez nią coraz to nowych ról, w tym w zakresie rozstrzygania sporów, idea powierzenia AI mandatu arbitra uzyska powszechną akceptację, a wyrok w ten sposób wydany będzie mógł być wykonywany bez przeszkód.

Z perspektywy polskiego porządku prawnego istotną kwestią wymagającą refleksji jest także możliwość uznania i wykonania wyroku arbitrażowego wydanego za granicą, w przypadku w którym strony funkcję arbitra powierzą AI. Uznawanie i wykonywanie zagranicznych orzeczeń arbitrażowych w Polsce odbywa się na zasadach przewidzianych w art. 1215 k.p.c.²⁵ oraz w Konwencji nowojorskiej o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń arbitrażowych²⁶. Z uwagi na pierwszeństwo stosowania Konwencji

²⁴ W tym kontekście wątpliwości budzić może zaproponowana (w formie zagadnienia pod dyskusję) przez Katarzynę Szczudlik zmiana legislacyjna, przewidująca wprowadzenie ograniczenia możliwości powoływania się na przesłankę uchylenia wyroku sądu arbitrażowego z uwagi na sprzeczność wyroku z porządkiem prawnym RP, jeżeli strony w zapisie na sąd polubowny przewidziały wydanie wyroku przez AI. Klauzula porządku publicznego jako klauzula generalna powinna pozostać pojęciowo otwarta; kazuistyka w tym zakresie nie wydaje się pożądana. Jak zresztą zauważa autorka, wprowadzone ograniczenia miałyby jedynie znaczenie w odniesieniu do krajowych wyroków arbitrażowych, a jej propozycja dotyczy wyłącznie doprecyzowania podstawy skargi o uchylenie (art. 1206 k.p.c.). W tym względzie, tj. w odniesieniu do arbitrażu krajowego, wystarczające byłoby jednak przesądzenie w sposób wyraźny w art. 1170 k.p.c., że rola arbitra może zostać powierzona AI, co wyeliminowałoby konieczność dokonywania zmian w art. 1206 k.p.c. Ewentualne zmiany w zakresie przyczyn odmowy uznawania i wykonywania zagranicznych wyroków arbitrażowych wymagałyby natomiast zmian w Konwencji nowojorskiej, co chociażby ze względu na konieczność procesów ratyfikacyjnych nie wydaje się realne. Bardziej zasadny jest inny postulat autorki, dotyczący konieczności zbudowania wśród sędziów i praktyków zrozumienia nadchodzących zmian technologicznych w zakresie AI, co mogłoby zapobiec uchylaniu i odmowom stwierdzenia wykonalności wyroków wydanych przez AI/z udziałem AI w sytuacji, gdy strony postępowania zgodziły się na jej użycie. Por. K. Szczudlik, *Rozwiązywanie sporów (arbitraż) a Sztuczna Inteligencja*, [w:] *Założenia do strategii AI w Polsce. Plan działań Ministerstwa Cyfryzacji*, Ministerstwo Cyfryzacji, Warszawa 2018, s. 183, <http://cli.re/LNXz9N> [dostęp: 19.09.2020].

²⁵ Artykuł 1215 k.p.c. dotyczy wyroku sądu polubownego oraz ugody przed nim zawartej, gdy miejsce wydania wyroku lub zawarcia ugody znajdowało się za granicą.

²⁶ Art. I ust. 1 Konwencji nowojorskiej „odnosi się do uznawania i wykonywania orzeczeń arbitrażowych, które wskutek sporów między osobami fizycznymi lub prawnymi zostały wydane na obszarze państwa innego niż to, w którym żąda się uznania i wykonania tych orzeczeń”, a także do „[...] orzeczeń arbitrażowych, które w państwie, w którym żąda się ich uznania i wykonania, nie są uważane za orzeczenia krajowe”.

nowojorskiej przed regulacją k.p.c., art. 1215 k.p.c. ma znaczenie marginalne i znajduje zastosowanie w zakresie w niej nieuregulowanym²⁷. Podstawy odmowy uznania albo stwierdzenia wykonalności zagranicznego wyroku arbitrażowego określone w art. V Konwencji są zbieżne z tymi, które przewiduje art. 1215 k.p.c.

Zgodnie z art. V ust. 1 lit. d) Konwencji nowojorskiej przyczyną odmowy uznania i wykonania orzeczenia na wniosek strony, przeciwko której orzeczenie jest skierowane, jest dostarczenie właściwej władzy, do której skierowano żądanie uznania i wykonania, dowodu „że bądź to skład sądu arbitrażowego, bądź też procedura arbitrażowa nie były zgodne z umową stron, lub – w razie braku takiej umowy – że nie były zgodne z prawem kraju, w którym odbył się arbitraż”. Przepis art. 1215 § 2 pkt 4 k.p.c. stanowi, że „[...] sąd na wniosek strony odmawia uznania albo stwierdzenia wykonalności wyroku sądu polubownego wydanego za granicą lub ugody zawartej przed sądem polubownym za granicą, jeżeli strona wykaże, że [...] skład sądu polubownego lub postępowanie przed tym sądem nie były zgodne z umową stron lub – w braku w tym przedmiocie umowy – nie były zgodne z prawem państwa, w którym przeprowadzono postępowanie przed sądem polubownym”. Powyższe regulacje przyznają pierwszeństwo umowie stron co do składu sądu polubownego przed przepisami prawa państwa miejsca arbitrażu²⁸. W konsekwencji naruszenie przepisów prawa miejsca arbitrażu nie powinno mieć wpływu na uznanie i wykonanie zagranicznego orzeczenia, jeżeli skład sądu polubownego powołany był zgodnie z umową stron²⁹. Art. V ust. 1 lit. d) Konwencji

²⁷ Poza zakresem zastosowania Konwencji nowojorskiej pozostają ugody zawarte przed sądem polubownym. Zob. T. Erciński, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 6: *Międzynarodowe postępowanie cywilne. Sąd polubowny (arbitrażowy)*, red. nauk. *idem*, wyd. 5. Wolters Kluwer, Warszawa 2017, komentarz do art. 1215, Nb 1. Ponadto Polska przy podpisywaniu Konwencji nowojorskiej zgłosiła zastrzeżenia, o których mowa w art. I ust. 3 Konwencji, ograniczające jej stosowanie do orzeczeń wydawanych jedynie na obszarze innego umawiającego się państwa oraz do sporów wynikłych jedynie z takich stosunków prawnych, które uważane są według prawa krajowego za handlowe. Jakkolwiek obowiązywanie wspomnianych zastrzeżeń budzi kontrowersje z uwagi na brak ich powtórzenia przy ratyfikacji, uznaje się je za obowiązujące. Zob. M. Łaszczuk, J. Szpara, *op. cit.*, s. 801 i n.

²⁸ Na gruncie Konwencji nowojorskiej; A.J. van den Berg, *op. cit.*, s. 323. Autor wskazuje, że zamiarem twórców Konwencji nowojorskiej było ograniczenie roli prawa kraju miejsca arbitrażu przy uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń arbitrażowych. Podkreśla on również różnicę między brzmieniem Konwencji nowojorskiej a jej poprzedniczką, Konwencją o wykonywaniu obcych orzeczeń arbitrażowych, sporządzoną w Genewie w dniu 26 września 1927 r. (Polska nie przystąpiła do tej konwencji), która przewidywała możliwość odmowy uznania i wykonania orzeczenia, jeżeli skład sądu arbitrażowego bądź procedura arbitrażowa nie były zgodne z umową stron i prawem kraju, w którym odbył się arbitraż.

²⁹ Zob. M. Łaszczuk, J. Szpara, *op. cit.*, s. 817; A.J. van den Berg, *op. cit.*, s. 324; N. Blackaby, C. Partasides, A. Redfern, M. Hunter, *Redfern and Hunter on International Arbitration*, 5th ed., Oxford University Press, New York 2009, s. 648.

nowojorskiej, jak też art. 1215 § 2 pkt 4 k.p.c. nie stoją zatem na przeszkodzie uznaniu i wykonaniu zagranicznego wyroku wydanego przez sztuczną inteligencję, jeśli strony zawarłyby umowę o rozstrzygnięcie przez nią sporu, bez względu na to, czy porządek prawny państwa miejsca arbitrażu dopuszczałby przyznanie AI statusu arbitra, czy też wykluczał taką możliwość, jak również wtedy, gdy pomijałby tę kwestię milczeniem³⁰.

Nie oznacza to jednak, że taki wyrok musiałby automatycznie zostać w Polsce wykonany. Zarówno w świetle Konwencji nowojorskiej³¹, jak i przepisów k.p.c. dotyczących uznania albo stwierdzenia wykonalności wyroku sądu polubownego wydanego za granicą lub ugody zawartej przed sądem polubownym za granicą³², sąd państwowy w postępowaniu delibacyjnym – podobnie jak ma to miejsce w przypadku orzeczeń krajowych – ma obowiązek zbadać z urzędu, czy uznanie lub wykonanie wyroku sądu polubownego nie jest sprzeczne z podstawowymi zasadami porządku prawnego RP³³.

Wymogi dotyczące treści i formy wyroku arbitrażowego

Inną barierę stojącą na przeszkodzie możliwości rozstrzygnięcia sporów przez AI mogą stanowić wymogi dotyczące treści i formy wyroku arbitrażowego. Dotyczy to konieczności podpisania wyroku przez arbitrów oraz obligatoryjności sporządzenia jego uzasadnienia.

Podpisanie wyroku przez arbitra/arbitrów jest wymogiem przewidzianym w art. 31 ust. 1 ustawy modelowej UNCITRAL³⁴ i powszechnie przyjmowanym w krajowych ustawach odnoszących się do arbitrażu. Tytułem przykładu można wymienić art. 1480 zd. 2 francuskiego Kodeksu postępowania

³⁰ Przepisy dotyczące miejsca arbitrażu byłyby zatem relewantne dopiero w przypadku braku umowy stron co do tej kwestii.

³¹ Zgodnie z Art. V ust 2. lit. b) Konwencji nowojorskiej o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń arbitrażowych „odmowa uznania i wykonania orzeczenia arbitrażowego może nastąpić [...], jeżeli właściwa władza kraju, w którym postawiono żądanie uznania i wykonania, stwierdzi, [...] że uznanie lub wykonanie orzeczenia byłoby sprzeczne z porządkiem publicznym tego kraju”.

³² Art. 1215 § 2 k.p.c. zawiera odesłanie do art. 1214 § 3 pkt 2 k.p.c., który stanowi, że „sąd odmawia uznania albo stwierdzenia wykonalności wyroku sądu polubownego lub ugody przed nim zawartej, jeżeli [...] uznanie lub wykonanie wyroku sądu polubownego lub ugody przed nim zawartej byłoby sprzeczne z podstawowymi zasadami porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej (klauzula porządku publicznego)”.

³³ Na gruncie k.p.c. uchylenie wyroku na podstawie tej przesłanki jest obligatoryjne, natomiast na kanwie Konwencji nowojorskiej fakultatywne.

³⁴ Art. 31 ust. 1 ustawy modelowej UNCITRAL przewiduje, że wyrok powinien być sporządzony na piśmie i podpisany przez arbitra lub arbitrów. W postępowaniu arbitrażowym z więcej niż jednym arbitrem wystarczą podpisy większości członków trybunału arbitrażowego, z zastrzeżeniem podania przyczyny pominięcia brakujących podpisów.

cywilnego³⁵, § 1054 ust. 1 niemieckiego Kodeksu postępowania cywilnego³⁶, czy § 606 ust. 1 austriackiego Kodeksu postępowania cywilnego³⁷. Również polski ustawodawca traktuje podpis jako konieczny element wyroku. Według art. 1197 § 1 k.p.c. „wyrok sądu polubownego powinien być sporządzony na piśmie i podpisany przez arbitrow, którzy go wydali. Jeżeli wyrok jest wydany przez sąd polubowny rozpoznający sprawę w składzie trzech lub więcej arbitrow, wystarczą podpisy większości arbitrow z podaniem przyczyny braku pozostałych podpisów”. Przy składzie większym niż dwuosobowy możliwe jest zatem teoretycznie, aby w sytuacji, gdy strony powołałyby do składu orzekającego trzech arbitrow, a rolę jednego z nich powierzyłyby sztucznej inteligencji, wyrok został podpisany przez dwóch pozostałych arbitrow. Z treści art. 1197 § 1 k.p.c. wynika jednak, że podpis pod wyrokiem złożyć muszą bezwzględnie arbiter jedyny oraz arbitrzy w dwuosobowym składzie orzekającym. W polskiej doktrynie przyjmuje się, że złożenie podpisów przez arbitrow należy do przesłanek konstytutywnych wyroku³⁸, a wyrok sądu polubownego, który nie zostanie podpisany zgodnie z wymogami wynikającymi z art. 1197 § 1 k.p.c., należy uznać za wyrok nieistniejący (*sententia non existens*³⁹).

³⁵ Według art. 1480 zd. 2 franc. k.p.c. wyrok arbitrażowy „powinien być podpisany przez wszystkich arbitrow”. Przepis art. 1480 zd. 3 stanowi, że „jeżeli mniejszość arbitrow odmówiła podpisu, należy o tym wspomnieć w wyroku, a wyrok ma tę samą moc, jakby został podpisany przez wszystkich arbitrow”. Zgodnie z art. 1483 postanowienia art. 1480 przewidziane są pod rygorem nieważności. Brak wymaganych podpisów arbitrow pod wyrokiem stanowi, stosownie do art. 1492⁶ franc. k.p.c., podstawę do uchylecia wyroku. Powyższe przepisy stosuje się do arbitrażu krajowego.

³⁶ Przepis § 1054 ust. 1 niem. k.p.c. przewiduje, że „wyrok sądu polubownego powinien być wydany na piśmie i podpisany przez arbitra lub arbitrow. W postępowaniu arbitrażowym z udziałem więcej niż jednego arbitra wystarczają podpisy większości członków sądu arbitrażowego, o ile zostanie wskazany powód braku podpisu”; Zivilprozessordnung, <https://www.gesetze-im-internet.de/zpo/BJNR005330950.html#BJNR005330950BJNG079200301> [dostęp: 19.09.2020].

³⁷ Zgodnie z § 606 ust. 1 austr. k.p.c. „wyrok sądu polubownego powinien być wydany na piśmie i podpisany przez arbitra lub arbitrow. Jeżeli strony nie uzgodniły inaczej, w postępowaniu arbitrażowym z udziałem więcej niż jednego arbitra wystarczają podpisy większości członków sądu arbitrażowego, o ile arbiter przewodniczący lub inny arbiter uczyni w wyroku wzmiankę o tym, jaka przeszkoda spowodowała brak podpisu”; Gesetz vom 1. August 1895, über das gerichtliche Verfahren in bürgerlichen Rechtsstreitigkeiten. StF: RGBl. Nr. 113/1895, <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10001699> [dostęp: 19.09.2020].

³⁸ Obok wymogu zachowania formy pisemnej wyroku arbitrażowego. Zob. Ł. Błaszczak, *Wyrok sądu polubownego w postępowaniu cywilnym*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2010, s. 187–190.

³⁹ Por. *idem*, *Wyrok arbitrażowy nieistniejący w postępowaniu o uznanie i stwierdzenie wykonaności (wybrane zagadnienia)*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2009, nr 1, s. 31 i n.; T. Strumiłło, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 2: *Komentarz do art. 730–1217*, red. J. Jankowski, wyd. 3, C.H. Beck, Warszawa 2019, komentarz do art. 1197, Nb 5; K. Górski, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 2: *Komentarz do art. 506–1217*, red. T. Szancilo, C.H. Beck, Warszawa 2019, komentarz do art. 1197, Nb 2 i 5.

W konsekwencji nie jest możliwe jego uznanie albo stwierdzenie jego wykonalności przez sąd⁴⁰.

Dopuszczenie możliwości wyrokowania przez AI w arbitrażu toczącym się według przepisów polskiego k.p.c., wymagałoby zatem rozważenia, w jaki sposób należałoby uregulować „składanie podpisów” przez sztuczną inteligencję. Jedną z przedstawionych w doktrynie propozycji jest złożenie podpisu przez administratora systemu w ramach stałej instytucji arbitrażowej, oferującej możliwość rozstrzygnięcia sporów przez AI bądź też przez samą instytucję arbitrażową⁴¹.

Drugim z wymogów dotyczących wyroku arbitrażowego, którego wypełnienie może rodzić problemy prawne, w przypadku, gdy rolę arbitra przejmie sztuczna inteligencja, jest konieczność uzasadnienia wyroku przez arbitrów. Podnosi się w szczególności, że AI na obecnym etapie rozwoju nie jest w stanie uzasadniać swoich wyroków⁴². Jest to wynikiem braku możliwości odtworzenia sposobu rozumowania sztucznej inteligencji, który często pozostaje niewytłumaczalny nawet dla twórców oprogramowania. Wiąże się to z szerszym problemem tzw. wyjaśnialności wyników AI. Modele uczenia maszynowego z reguły nie są oparte o z góry ustalone zasady; wykorzystują one dostarczane dane stosując metody statystyczne. Pojawia się wówczas problem tzw. czarnej skrzynki (*black box*) – nie wiadomo do końca, w jaki sposób programy przetwarzają informacje, skąd biorą konkretne rozwiązania. Trudność z uzasadnieniem decyzji podejmowanych przez AI jest dwojakiego rodzaju. Po pierwsze, występuje problem ze zidentyfikowaniem faktycznych czynników, które były podstawą podjętej decyzji. Po drugie, nawet rozpoznanie tych czynników nie prowadzi do satysfakcjonującego uzasadnienia z uwagi na to, że wynik uzyskiwany przy użyciu modeli AI nie jest następstwem logicznego rozumowania⁴³.

⁴⁰ Zob. Ł. Błaszczak, *Wyrok arbitrażowy nieistniejący...*, *op. cit.*, s. 39. Dopuszczalne jest w takim wypadku wytoczenie powództwa o ustalenie, że wydany przez zespół orzekający akt nie jest wyrokiem arbitrażowym, o ile powód będzie miał interes prawny w żądaniu ustalenia (art. 189 k.p.c.). M. Łaszczuk, J. Szpara, *op. cit.*, s. 683.

⁴¹ W. Maxwell, G. Vannieuwenhuysse, *op. cit.*, s. 31.

⁴² K. Szczudlik, *op. cit.*, s. 181. Zob. też: Ch. Sim, *op. cit.*, s. 9–10; M. Scherer, *International Arbitration 3.0 – How Artificial Intelligence Will Change Dispute Resolution*, [w:] *Austrian Yearbook of International Arbitration*, eds. Ch. Klausegger et al., C.H.Beck–MANZ Verlag Wien–Stämpfli Verlag, Wien 2019, s. 511– 512; *eadem*, *Artificial Intelligence and Legal Decision-Making: The Wide Open? Study on the Example of International Arbitration*, „Queen Mary School of Law Legal Studies Research Paper” 2019, No. 318, s. 22–24; W. Maxwell, G. Vannieuwenhuysse, *op. cit.*, s. 32.

⁴³ *Eadem*, *Artificial Intelligence and...*, s. 22–23.

Nie wszystkie krajowe ustawodawstwa arbitrażowe bezwzględnie wymagają, aby wyrok sądu arbitrażowego zawierał uzasadnienie⁴⁴. Znaczna część ustaw krajowych, w ślad za ustawą modelową UNCITRAL⁴⁵, traktuje konieczność uzasadnienia wyroku jako zasadę, od której strony mogą odstąpić. Zgodnie z § 1054 ust. 2 niem. k.p.c. „wyrok sądu polubownego należy uzasadnić, chyba że strony postanowiły, że uzasadnienie nie musi być podane, albo chodzi o wyrok sądu polubownego z uzgodnionym brzmieniem w rozumieniu § 1053” niem. k.p.c. Przepis § 606 ust. 2 austr. k.p.c. stanowi, że „jeżeli strony nie uzgodniły inaczej, wyrok sądu polubownego należy uzasadnić”. Podobnie art. 189 szwajc. k.p.c.⁴⁶ daje stronom możliwość odstąpienia od konieczności uzasadnienia wyroku (choć uzasadnienie pisemne pozostaje zasadą). Możliwość odstąpienia za zgodą stron od obowiązku sporządzenia uzasadnienia przewiduje także art. VIII Konwencji europejskiej o międzynarodowym arbitrażu handlowym⁴⁷.

Do ustawodawstw, które traktują uzasadnienie jako niezbędny element wyroku, należą m.in. Francja oraz Holandia. Przepis art. 1482 zd. 2 franc. k.p.c. stanowi, że wyrok zawiera uzasadnienie; zgodnie z art. 1483 wymóg ten przewidziany jest pod rygorem nieważności, a wydanie wyroku bez uzasadnienia jest podstawą do uchylenia wyroku w oparciu o art. 1492⁶ franc. k.p.c.⁴⁸ Art. 1065 ust. 1 pkt d holenderskiego Kodeksu postępowania cywilnego⁴⁹ przewiduje możliwość uchylenia wyroku arbitrażowego, który nie zawiera uzasadnienia⁵⁰.

W polskim porządku prawnym uzasadnienie wyroku jest obligatoryjne. Stosownie do art. 1197 § 2 k.p.c., który formułuje minimalne wymagania

⁴⁴ Por. G. Born, *International Commercial Arbitration*, vol. 3: *International Arbitral Awards*, 2nd ed., Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn 2014, s. 3037–3048.

⁴⁵ Według art. 31 ust. 2 ustawy modelowej w wyroku podaje się motywy rozstrzygnięcia, chyba że strony uzgodniły, że nie będą one podane, albo chodzi o wyrok oparty na uzgodnionych zasadach.

⁴⁶ Schweizerische Zivilprozessordnung vom 19. Dezember, <https://www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/20061121/index.html> [dostęp: 19.09.2020].

⁴⁷ Według art. VIII Konwencji europejskiej o międzynarodowym arbitrażu handlowym „uważa się, że w umowie o arbitraż strony uzgodniły, że uzasadnienie orzeczenia arbitrażowego jest niezbędne, chyba że strony: a) umówiły się wyraźnie, że orzeczenie nie powinno być uzasadnione, albo b) obrały procedurę arbitrażową, według której uzasadnianie orzeczenia arbitrażowego nie jest przyjęte, a żadna ze stron nie zażądała przed zakończeniem ustnej rozprawy lub w braku ustnej rozprawy – przed sporządzeniem orzeczenia arbitrażowego, aby orzeczenie było uzasadnione”.

⁴⁸ Powyższe przepisy znajdują zastosowanie w krajowym postępowaniu arbitrażowym.

⁴⁹ Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (geldt in geval van niet-digitaal procederen), Overheid.nl, <https://wetten.overheid.nl/BWBR0039872/2020-07-30> [dostęp: 19.09.2020].

⁵⁰ Od tej zasady istnieją wyjątki – np. wyrok wydany na podstawie ugody stron (art. 1069 holend. k.p.c.).

dotyczące treści wyroku arbitrażowego, „wyrok sądu polubownego powinien zawierać motywy rozstrzygnięcia”. Przepis art. 1197 k.p.c. wzorowany jest na art. 31 ustawy modelowej UNCITRAL, jednak polski ustawodawca nie przewidział przewidzianego w art. 31 ust. 2 ustawy modelowej rozwiązania, dającego stronom możliwość zwolnienia sądu polubownego z obowiązku sporządzenia uzasadnienia, wobec czego należy uznać, że art. 1197 § 2 k.p.c. ma charakter bezwzględnie obowiązujący⁵¹. W świetle powyższego należałoby zastanowić się nad ewentualną zmianą art. 1197 § 2 k.p.c., pod kątem dopuszczalności wydawania wyroków arbitrażowych bez uzasadnienia, w przypadku gdy taka jest wola stron⁵².

De lege lata nieopatrzenie wyroku uzasadnieniem stanowi podstawę do uchylenia wyroku sądu polubownego. Wprawdzie inaczej niż w prawie francuskim przepisy k.p.c. nie wymieniają wprost tej okoliczności jako wady stanowiącej podstawę uchylenia wyroku arbitrażowego, przyjmuje się jednak, że przyczynę uzasadniającą uchylenie wyroku arbitrażowego może w takim przypadku stanowić niezachowanie podstawowych zasad postępowania arbitrażowego przed sądem polubownym, wynikających z ustawy (art. 1206 § 1 pkt 4 k.p.c.)⁵³.

W kontekście postępowania delibacyjnego (zarówno w przypadku krajowego, jak i zagranicznego⁵⁴ wyroku arbitrażowego) dotyczącego wyroku, który nie zawiera motywów rozstrzygnięcia, odmowa przez sąd powszechny

⁵¹ T. Ereciński, K. Weitz, *op. cit.*, s. 332; T. Strumiłło, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 2, *op. cit.*, komentarz do art. 1197, Nb 11; M. Aslanowicz, *Sąd polubowny (arbitrażowy). Komentarz do art. 1154–1217 KPC*, C.H. Beck, Warszawa 2017, komentarz do art. 1197, Nb 14; K. Górski, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do art. 506–1217, op. cit.*, komentarz do art. 1197, Nb 7. Por.: M. Hauser-Morel, T. Wiśniewski, *Wyrok, zasady wyrokowania i inne sposoby zakończenia postępowania arbitrażowego*, [w:] *System Prawa Handlowego...*, *op. cit.*, s. 611, przypis nr 6 – według autorów należy dopuścić możliwość odstąpienia przez arbitrów od uzasadnienia w razie wyraźnej zgody stron.

⁵² K. Szczudlik, *op. cit.*, s. 181.

⁵³ M. Łaszczuk, J. Szpara, *op. cit.*, s. 715; T. Strumiłło, *op. cit.*, komentarz do art. 1197, Nb 15; M. Aslanowicz, *op. cit.*, komentarz do art. 1197, Nb 14. Podkreśla się również, że w przeciwieństwie do wymogu formalnego polegającego na konieczności złożenia przez arbitrów podpisu pod wyrokiem, uzasadnienie wyroku nie stanowi elementu konstytutywnego orzeczenia arbitrażowego. Tak więc jego brak nie przekreśla bytu prawnego wyroku – wyroku nieopatrzonego uzasadnieniem nie można uznać za wyrok nieistniejący. Jest to zasadne ze względu na fakt, że brak uzasadnienia stanowi naruszenie przepisów postępowania o mniejszym ciężarze gatunkowym niż brak podpisu. Zob. E. Błaszczak, *Wyrok sądu polubownego...*, *op. cit.*, s. 191; T. Strumiłło, *op. cit.*, komentarz do art. 1197, Nb 15.

⁵⁴ Jeżeli chodzi o zagraniczny wyrok arbitrażowy, odmowa jego uznania albo stwierdzenia wykonalności byłaby ponadto uzasadniona w przypadku, gdyby krajowe prawo arbitrażowe nie wprowadzało odstępstw od konieczności uzasadnienia wyroku, a strony nie przewidziałyby, że wyrok nie wymaga uzasadnienia. Dotyczy to zarówno odmowy uznania lub wykonania wyroku krajowego na podstawie art. 1214 k.p.c., jak i na gruncie Konwencji nowojorskiej.

uznania czy wykonania tego wyroku mogłaby nastąpić w oparciu o okoliczność, że art. 1197 § 2 k.p.c., jako przepis bezwzględnie obowiązujący części V k.p.c., należy traktować jako podstawową zasadę postępowania arbitrażowego, której naruszenie może oznaczać sprzeczność wyroku z procesowym porządkiem publicznym Rzeczypospolitej Polskiej⁵⁵. Argumentami, które można powołać za przyjęciem takiego stanowiska, są: fakt, że ujawnienie motywów rozstrzygnięcia arbitrażowego służy urzeczywistnieniu zasady rzetelnego procesu (*due process*)⁵⁶, a także okoliczność, że brak uzasadnienia ogranicza lub nawet wyłącza możliwość kontroli wyroku arbitrażowego przez sąd powszechny w ramach postępowań postarbitrażowych⁵⁷. W polskiej literaturze przy analizie powyższego zagadnienia na gruncie art. V ust 2. lit. b) Konwencji nowojorskiej, wyrażony został pogląd, że brak uzasadnienia orzeczenia arbitrażowego sam w sobie nie może być uznany za sprzeczny z polskim porządkiem publicznym⁵⁸.

Wnioski

Obowiązujące prawo arbitrażowe nie pozwala na przejście w pełni funkcji arbitra przez sztuczną inteligencję. W przypadku postępowania arbitrażowego toczącego się na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, dopuszczenie możliwości wydania wyroku przez AI wymagałoby zmian legislacyjnych, dotyczących zarówno przepisów określających wymogi w zakresie ustawowych kwalifikacji podmiotowych do pełnienia funkcji arbitra (art. 1170 k.p.c.), jak i treści oraz formy wyroku arbitrażowego (art. 1197 k.p.c.). Pod znakiem zapytania stoi także kwestia uznania i wykonania w Polsce zagranicznego wyroku arbitrażowego wydanego – za zgodą stron – przez AI, ze względu na potencjalną możliwość przyjęcia przez polski sąd delibacyjny, że wyrok, w którym spór nie został rozstrzygnięty przez człowieka, jest sprzeczny z podstawowymi zasadami porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej.

Obowiązujące rozwiązania nie były tworzone z myślą o uregulowaniu problematyki AI w arbitrażu. Nie stanowią one zatem świadomego zamyśłu ustawodawczego, aby w sposób wąski wyznaczyć granice dopuszczalnego

⁵⁵ Zob. K. Szczudlik, *op. cit.*, s. 181.

⁵⁶ Por. J.D.M. Lew, L.A. Mistelis, S.M. Kröll, *Comparative International Commercial Arbitration*, Hague–London–New York, Kluwer Law International [cop. 2003], s. 648; M. Hauser-Morel, T. Wiśniewski, *op. cit.*, s. 611.

⁵⁷ Por. K. Szczudlik, *op. cit.*, s. 181.

⁵⁸ S. Sołtysik, *Podstawy odmowy uznania i wykonania zagranicznego orzeczenia arbitrażowego według Konwencji Nowojorskiej*, C.H. Beck, Warszawa 2019, s. 340. Zob. też Ł. Błaszczak, *Wyrok sądu polubownego...*, *op. cit.*, s. 192.

zaangażowania SI przy rozstrzygnięciu sporów. Konfrontacja z pytaniem, czy jesteśmy gotowi na zaakceptowanie tego, aby program komputerowy zastąpił człowieka w roli arbitra, a w konsekwencji debata nad pożądanym kształtem regulacji arbitrażowej dotyczącej tej materii, jest nieunikniona. Z uwagi na nieuchronność postępu technologicznego, podjęcia dalszej refleksji w środowisku arbitrażowym wymaga nie tylko problematyka wytyczenia granic dopuszczalnego stopnia zaangażowania AI w zadania należące do zespołu orzekającego, w którym rozstrzyga jeszcze człowiek, ale także zmierzenie się z wizją sztucznej inteligencji w roli arbitra.

Bibliografia

- Aślanowicz M., *Sąd polubowny (arbitrażowy). Komentarz do art. 1154–1217 KPC*, C.H. Beck, Warszawa 2017.
- Billiet P., Nordlund E., *A new beginning – artificial intelligence and arbitration*, „Korean Arbitration Review” 2018, Issue 9.
- Blackaby N., Partasides C., Redfern A., Hunter M., *Redfern and Hunter on International Arbitration*, 5th ed., Oxford University Press, New York 2009.
- Błaszczak Ł., Ludwik M., *Sądownictwo polubowne (arbitraż)*, C.H. Beck, Warszawa 2007.
- Błaszczak Ł., *Wyrok arbitrażowy nieistniejący w postępowaniu o uznanie i stwierdzenie wykonalności (wybrane zagadnienia)*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2009, nr 1.
- Błaszczak Ł., *Wyrok sądu polubownego w postępowaniu cywilnym*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2010.
- Born G., *International Commercial Arbitration*, Vol. 3: *International Arbitral Awards*, 2nd ed., Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn 2014.
- Chłopecki A., *Sztuczna inteligencja — szkice prawnicze i futurologiczne*, C.H. Beck, Warszawa 2018.
- Code de procédure civile, Légifrance, <https://www.legifrance.gouv.fr/download/pdf/legiOrKali?id=LEGITEXT000006070716.pdf&size=786,7%20Ko&path-ToFile=/LEGI/TEXT/00/00/06/07/07/16/LEGITEXT000006070716/LEGITEXT000006070716.pdf&title=Code%20de%20proc%C3%A9dure%20civile> [dostęp: 19.09.2020].
- Eidenmueller H., Varesis F., *What is an Arbitration? Artificial Intelligence and the Vanishing Human Arbitrator*, SSRN, 15.07.2020, <https://ssrn.com/abstract=3629145> [dostęp: 19.09.2020].
- Erciński T., Weitz K., *Sąd arbitrażowy*, LexisNexis, Warszawa 2008.
- Flejszar R., *Arbiter – sędzia z wyboru*, „ADR. Arbitraż i Mediacje” 2010, nr 4.
- Gesetz vom 1. August 1895, über das gerichtliche Verfahren in bürgerlichen Rechtsstreitigkeiten. StF: RGBl. Nr. 113/1895, <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10001699> [dostęp: 19.09.2020].
- Hauser-Morel M., Wiśniewski T., *Wyrok, zasady wyrokowania i inne sposoby zakończenia postępowania arbitrażowego*, [w:] *System Prawa Handlowego. Arbitraż handlowy*, t. 8, red. A. Szumański, wyd. 2, C.H. Beck, Warszawa 2015.

- Jankowska M., *Podmiotowość prawna sztucznej inteligencji?*, [w:] *O czym mówią prawnicy, mówiąc o podmiotowości*, red. A. Bielska-Brodziak, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2015.
- Kodeks postępowania cywilnego*, t. 2: *Komentarz do art. 730–1217*, red. J. Jankowski, wyd. 3, C.H. Beck, Warszawa 2019.
- Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 2: *Art. 506–1217*, red. T. Szanciło, C.H. Beck, Warszawa 2019.
- Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 6: *Międzynarodowe postępowanie cywilne. Sąd polubowny (arbitrażowy)*, red. nauk. T. Ereciński, wyd. 5., Wolters Kluwer, Warszawa 2017.
- Komisja Europejska, *Wytyczne w zakresie etyki dotyczącej godnej zaufania sztucznej inteligencji*, Bruskele 2019, https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/plmrep/COMMITTEES/JURI/DV/2019/11-06/Ethics-guidelines-AI_PL.pdf [dostęp: 19.09.2020].
- Konwencja europejska o międzynarodowym arbitrażu handlowym, sporządzona w Genewie dnia 21 kwietnia 1961 r., Dz.U. z 1964, nr 40 poz. 270.
- Konwencja o uznaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń arbitrażowych, sporządzona w Nowym Jorku dnia 10 czerwca 1958 r., Dz.U. z 1962, nr 9, poz. 41.
- Lew J.D.M., Mistelis L.A., Kröll S.M., *Comparative International Commercial Arbitration*, Hague–London–New York, Kluwer Law International [cop. 2003].
- Ley 60/2003, de 23 de diciembre, de Arbitraje, BOE-A-2003-23646, <https://www.boe.es/eli/es/l/2003/12/23/60/con> [dostęp: 19.09.2020].
- Łaszczuk M., Szpara J., *Postępowania postarbitrażowe*, [w:] *System Prawa Handlowego. Arbitraż handlowy*, t. 8, red. A. Szumański, wyd. 2, C.H. Beck, Warszawa 2015.
- Maxwell W., Vannieuwenhuysse G., *Robots Replacing Arbitrators: Smart Contract Arbitration*, „ICC Dispute Resolution Bulletin” 2018, Issue 1.
- Pilich M., *Klauzula porządku publicznego w postępowaniu o uznanie i wykonanie zagranicznego orzeczenia arbitrażowego*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2003, z. 1.
- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 4.12.2015 r., I CSK 26/15, LEX nr 1968430.
- Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 16 lutego 2017 r. zawierającej zalecenia dla Komisji w sprawie przepisów prawa cywilnego dotyczących robotyki (2015/2103[INL]), Dz.Urz. UE C 252/239, 18.7.2018.
- Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 20 października 2020 r. z zaleceniami dla Komisji w sprawie systemu odpowiedzialności cywilnej za sztuczną inteligencję (2020/2014[INL]), https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2020-0276_PL.html [dostęp: 18.11.2020].
- Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 20 października 2020 r. zawierająca zalecenia dla Komisji w sprawie ram aspektów etycznych sztucznej inteligencji, robotyki i powiązanych z nimi technologii (2020/2012[INL]), https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2020-0275_PL.html [dostęp: 18.11.2020].
- Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 20 października 2020 r. w sprawie praw własności intelektualnej w dziedzinie rozwoju technologii sztucznej inteligencji (2020/2015[INI]), https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2020-0277_PL.pdf [dostęp: 18.11.2020].
- Rojszczak M., *Prawne aspekty systemów sztucznej inteligencji – zarys problemu*, [w:] *Sztuczna inteligencja, blockchain, cyberbezpieczeństwo oraz dane osobowe. Zagadnie-*

- nia wybrane, red. K. Flaga-Gieruszyńska, J. Gołaczyński, D. Szostek, C.H. Beck, Warszawa 2019.
- Scherer M., *Artificial Intelligence and Legal Decision-Making: The Wide Open? Study on the Example of International Arbitration*, „Queen Mary School of Law Legal Studies Research Paper” 2019, No. 318.
- Scherer M., *International Arbitration 3.0 – How Artificial Intelligence Will Change Dispute Resolution*, [w:] *Austrian Yearbook of International Arbitration*, eds. Ch. Klausegger et al., C.H. Beck–MANZ Verlag Wien–Stämpfli Verlag, Wien 2019.
- Schweizerische Zivilprozessordnung vom 19. Dezember 2008, <https://www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/20061121/index.html> [dostęp: 19.09.2020].
- Sim Ch., *Will Artificial Intelligence Take over Arbitration?*, „Asian Journal of International Arbitration” 2018, Vol. 14, No. 1.
- Sołtysik S., *Podstawy odmowy uznania i wykonania zagranicznego orzeczenia arbitrażowego według Konwencji Nowojorskiej*, C.H. Beck, Warszawa 2019.
- Szczudlik K., *Rozwiązywanie sporów (arbitraż) a Sztuczna Inteligencja*, [w:] *Założenia do strategii AI w Polsce. Plan działań Ministerstwa Cyfryzacji*, Ministerstwo Cyfryzacji, Warszawa 2018, <http://cli.re/LNXz9N> [dostęp: 19.09.2020].
- Sztuczna inteligencja dla Europy*. Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiej, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego oraz Komitetu Regionów, COM(2018) 237 final, Bruksela 25.04.2018, <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2018/PL/COM-2018-237-F1-PL-MAIN-PART-1.PDF> [dostęp: 19.09.2020].
- Uliasz M., *Sztuczna inteligencja jako sztuczna osoba prawna*, [w:] *Sztuczna inteligencja, blockchain cyberbezpieczeństwo oraz dane osobowe. Zagadnienia wybrane*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, J. Gołaczyński, D. Szostek, C.H. Beck, Warszawa 2019.
- Uliasz R., *Kwalifikacje podmiotowe arbitrów i mediatorów*, „ADR. Arbitraż i Mediacje” 2014, nr 4.
- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, Dz.U. z 1964, nr 43, poz. 296 ze zm.
- van den Berg A.J., *The New York Arbitration Convention of 1958*, T.M.C. Asser Institute, Haga 1981.
- Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (geldt in geval van niet-digitaal procederen), Overheid.nl, <https://wetten.overheid.nl/BWBR0039872/2020-07-30> [dostęp: 19.09.2020].
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28.4.2000 r., II CKN 267/00, OSNC 2000 nr 11, poz. 203.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3.9.2009 r., I CSK 53/09, OSNC-ZD 2010, nr A, poz. 25.
- Zákon z 3. apríla 2002 o rozhodcovskom konaní, Zákon č. 244/2002 Z. z., <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2002-244> [dostęp: 19.09.2020].
- Zivilprozessordnung, <https://www.gesetze-im-internet.de/zpo/BJNR005330950.htm#BJNR005330950BJNG079200301> [dostęp: 19.09.2020].

Abstract

Artificial Intelligence in arbitration – AI as an arbitrator?

The article is the first one in a series of two studies analyzing the use of artificial intelligence in the arbitral decision-making process in the light of applicable legal regulations. It deals with the controversial issue of replacement of human by artificial intelligence. This issue will be analysed from a perspective of Polish legal order, included in international conventions in force in Poland and in the Code of Civil Procedure, juxtaposed with solutions functioning in selected countries.

Key words: artificial intelligence, arbitration, arbitrator, dispute resolution

Streszczenie

Sztuczna inteligencja w arbitrażu – AI w roli arbitra?

Artykuł jest drugim z cyklu dwóch opracowań analizujących problematykę wykorzystania sztucznej inteligencji w arbitrażu w procesie podejmowania decyzji merytorycznych w świetle obowiązujących regulacji prawnych. Artykuł porusza kontrowersyjne zagadnienie możliwości zastąpienia człowieka przez sztuczną inteligencję w roli arbitra. Punktem odniesienia jest polski porządek prawny ujęty w konwencjach międzynarodowych, których Polska jest stroną, oraz zgodnie z Kodeksem postępowania cywilnego, zestawiony z rozwiązaniami funkcjonującymi w wybranych państwach.

Słowa kluczowe: sztuczna inteligencja, arbitraż, arbiter, rozstrzygnięcie sporu